TAS-244 (1)

LA POESIA CATALANA :

DE RAMON LLULL A VERDAGUER

Senyores, senyors, estimats amics:

He cregut que podia interessar-vos fer amb mi una mena de revisió de la nostra poesia, o almenys d'una part del nostre tresor poètic, ja que avui l'excursió a través dels segles a la qual us convido s'aturarà després de Jacint Verdaguer, amb el qual, pot dir-se, la poesia típicament renaixentista, originada per l'Oda a la Pàtria de l'Aribau, prenia conclusió i es sublimava per a obrir pas, amb Maragall, a la poesia moderna del nostre segle. Si voleu, aquesta divisió és arbitrària. Però una o altra se n'ha d'adoptar, si hom vol donar una fesomia i una limitació a l'obra que em proposo de fer davant vostre, i que té, per damunt de tot, una ambició: la de demostrar que, del segle XIII al segle XIX, la poesia catalana ha fluït com un doll magnífic, que pot ésser comparat als que fan l'honor de les més completes literatures.

Diguem, però, per començar, que, a Catalunya, la prosa ~~catalana~~, en tant que instrument artístic, duu gairebé un parell de segles d'avantatge a la poesia. Aquesta afirmació pot semblar una paradoxa si esmentem els mots amb els quals comença Jaume Massó i Torrents el seu monumental "Repertori de l'antiga literatura catalana.- La poesia" (vol. 1, pag. 81):"La poesia lírica,-diu Massó i Torrents,- es manifesta en el nostre país, (com en les diverses regions que formen avui el migdia de França,) abans que la prosa". I segueix: "El sentiment líric compta amb obres notables, gairebé sempre plenes de vida, en una època en la qual balbucegen totjust en els documents les primeres frases en vulgar". Es certa aquesta rotunda afirmació?

En gairebé totes les cultures europees, realment, l'ordre és aquest mateix: primerament neix la poesia, perquè aquesta és cantada i acompanyada

Tas-244(2)

pels instruments musicals de l'època, i el martelleig de la rima fa més fàcil de recordar les obres i n'assegura la pervivència, prescindint dels manuscrits costosos i de lenta elaboració; després, sorgeix la prosa narrativa, quan el llatí comença a cedir els seus drets sobirans als "romanços" que comencen de balbucejar.

Tanmateix, en català, el fenomen es produeix a l'inrevés. Ferran Soldevila i algun altre historiador han pogut sostenir que el canemàs original de la Crònica del Rei En Jaume era un poema èpic, les traces ritmades del qual es troben encara sota la prosa. Però aquesta hipòtesi no és suficient per fer sortir els documents en els quals les velles cançons de gesta o d'amor "en català" ofereixin llurs títols d'antiguitat i de noblesa al nostre idioma. Per ara i tant, el primer text català conegut és el de les "Homilies d'Organyà", que són en prosa, i del segle XII. Després d'aquesta primera mostra de literatura religiosa en "vulgar", vénen les grans compilacions històriques: els "Gesta Comitum Barcinonensium", escrits alhora en llatí i en català, la Crònica de Jaume I, la de Bernat Desclot, la de Ramon Muntaner; vénen els tractats religiosos i enciclopèdics de Ramon Llull i de Francesc Eiximeniç. Pere III, el rei de les Cerimonies, maneja la ploma amb més facilitat que l'espasa. El seu estil, o el dels seus col.laboradors, és ben àgil i modern, tant en la Crònica dels seus fets com en els discursos parlamentaris que ens han arribat del seu regnat. I no trigarem gaire a trobar, amb Bernat Metge, la flor de la nostra prosa medieval, d'aquesta prosa que sols hauran de continuar Joanot Martorell per escriure el seu "Tirant lo Blanc" tan divertit com ple d'humanitat, el vell autor anònim de "Curial i Güelfa" per deixar-nos la seva novel.la, i els monjos de mànega ampla de Sant Cugat que tradueixen amb tanta gràcia i en un català tan sucós el Decameron de Boccaci.

Què és de la poesia catalana, mentrestant? No n'hi ha en català, o amb prou feines. I l'explicació és ben senzilla i el mateix Massó i Torrents ens

Tar-244 (3)

la donarà: "La producció dels nostres poetes trobadors apareix escrita en una llengua manllevada, la única que hom creia bona i apta per a l'expressió del sentiment líric en forma perfecta i acabada. Aquesta llengua és l'anomenada "provençal", terme de què ens valem per entendre'ns i que és, des de fa temps, el generalment admès, tot i que la Provença no fou pas de les primeres contrades a produir trobadors; se la coneix també per lingua occitana (del Llenguadoc), provençalès i llemosi, que és el nom amb el qual els nostres poetes la conegueren gairebé durant tot el període de llur producció".

Aquest ús d'una llengua aliena per a expressar el sentiment líric tenia fortes raons literàries i polítiques. L'escola dels trobadors representava la cultura més alta d'aquella època a Europa; la seva irradiació s'estenia a tota la cristiandat, i francesos i italians empraven el provençal per a llurs poemes. A més, en els segles XI i XII , el català i la llengua d'oc eren molt semblants i s'influïen mutuament. Els Pirineus eren, més que una frontera, una espinada. I els comtes de Barcelona foren un temps Comtes de Provença. Es als segles XIII i XIV, quan les conseqüències de la desfeta de Muret es fan sentir en tots els terrenys, que les diferències entre els dos idiomes germans s'aprofundeixen i el català guanya una creixent importància, mentre el provençal va de baixa.

De passada, i no solament per raons polítiques, sinó per motius estrictaments culturals, permeteu-me de dir que potser ens hauríem de plànyer d'aquest fenomen que, si bé reforçava la nostra llengua, exercia una enorme i funesta influència en els avatars de les terres occitanes. Però ja sabem que no hi ha res de més inútil que els planys retrospectius.

Si no pot dir-se, doncs, que existeixi poesia catalana "en català" fins a Ramon Llull, en canvi entre els noms dels trobadors provençals més il.lustres els catalans figuren en nombre tan impressionant com ho és llur categoria: Berenguer de Palol, dit de Palazol pels provençals (1150-1185), el

Tas-246 (4)

Comte-Rei Alfons I de Barcelona i II d'Arago (1152-1196), Guerau de Cabrera (1145-1180), Pere de Montçó (vers 1173), Guillem de Cabestany (1160-1220?), Guillem de Berguedà (1140 - 1203 ?), Ramon Vidal de Besalú (1160-1210 ?), Ramon de Castellnou (1220-1270), Guillem de Cervera (1165-1245), Jofre de Foixà (1267-1293) i Ponç Hug IV d'Empúries (1270-1308). El darrer dels grans trobadors, Cerverí de Girona (1235-1315), és català. I el primer rei català d'Aragó no és pas l'única figura coronada que empra l'idioma dels trobadors provençals: Pere el Gran, els seus fills Jaume II el Just i Frederic III de Sicília ens han deixat també mostres de llur activitat trobadoresca. Però no és el meu propòsit parlar-vos avui dels trobadors catalans en llengua occitana.

He anomenat Ramon Llull. Si l'abrandat apòstol de l'amor de Déu és la més alta de totes les figures de la nostra cultura, podem dir que també és ell el patriarca indiscutit de la poesia catalana. Contemporani de Cerverí de Giroma i molt influït en/les seves produccions poètiques per l'estil trobadoresc, ell és, tanmateix, el primer a emprar la llengua vulgar per a expressar-se en vers. I ens ha deixat/els planys del seu Desconhort, el Cant de Ramon, els Cent Noms de Déu, el Concili, la Medicina de Pecat. Però és que ell és, més que un artista, un predicador, un missioner. Vol convèncer els seus oients, i per això sap que li cal fer-se entenedor. Si les seves obres rimades no contenen molta poesia, com ha pogut dir un dels seus més recents exègetes, ¿qui podria negar al Llibre d'Amic e Amat el títol de glòria d'haver dut la llengua catalana als cels més alts de l'emoció lírica, a despit de la prosa en què està escrit? La poesia és per a Ramon Llull un mitjà per a espandir les seves idees, per ficar endins del cervell i el cor dels seus contemporanis les preocupacions que són el motor de la seva prodigiosa activitat. I per a això, la llengua forastera i acadèmica dels trobadors llemosins no li serviria. Permeteu-me que us evoqui breument la vida del beat Ramon Barbaflorida. Nascut a Mallorca cap al 1233, de pares barce-

Tas-244(5)

lonins, moria probablement en 1315, després de mil aventures en les quals riscà la mort per martiri. Deixava una obra ingent, que ultrapassa de molt els cent títols, ~~que~~ encara no ~~està~~ tota publicada, i en la qual hi ha prosa i vers, ciències, religió, apologètica, filosofia, literatura i pedagogia. Escriví en llatí i en català per divulgar millor les seves idees, que eren d'evangelitzar d'una manera eficaç els infidels. Predicà o professà l'ensenyament a la Sorbona, a Montpeller, a Roma i a Barcelona. La seva obra desvetllava les admiracions i els odis més vehements, i uns i altres el seguiren àdhuc després de la seva mort. Escolteu d'aquest home gegantí el començament del patètic "Cant de Ramon" i uns fragments de l'inefable "Llibre d'Amic e Amat", que malgrat estar escrit en prosa és una de les obres més altes de la poesia de tots els temps. Escolteu a continuació

CANT DE RAMON - Ramon Llull

LLIBRE D'AMIC E AMAT (fragments)

Hi ha un altre català de Mallorca, situat als antípodes de Ramon Llull, que descobreix igualment la necessitat d'emprar el vers en vulgar per a difondre les seves obres i servir els seus fins. Aquest altre és Fra Anselm Turmeda, per altre nom Abdallàh, que llançava des de Tunis en 1398 les seves "Cobles per la Divisió del Regne de Mallorques" i si fa no fa per aquella data el seu "Llibre dels Bons Amonestaments". La història d'aquest franciscà mallorquí que se n'anava a terra d'infidels i allà es convertia a l'islamisme és, potser, l'antítesi de la de Ramon Llull. Imagineu-vos que, després de penjar els hàbits i fer-se mahometà, va casar-se amb la filla d'un soldà, i esdevingué cap de les Duanes i Tresorer del reialme. ~~Però~~ La cosa més curiosa és que, un cop renegat, va poder escriure un llibre francament irreverent i bon xic divertit, en el qual la moral és escarnida i la religió cristiana malmenada sota aparences de respecte. Es tracta de l'obra en vers "Llibre de Bons Amonestaments", el qual, conegut sota el títol popular del "Franselm", fou emprat a Catalunya com a llibre d'estudi fins al segle XIX.

Tas-244(6)

I la cosa millor és que l'autor de la famosa "Disputació de l'Ase", que ens és arribada a través d'una traducció francesa que en féu, diuen, el mateix Rabelais, fou l'autor d'un llibre de doctrina mahometana, escrit en àrab, que encara avui és d'ús corrent i popular, després de milers de reedicions, a tot el Nord d'Africa, fins a Egipte. No sols això: la tomba de Turmeda és objecte de veneració a Tunis. Hom el considera un sant i diu que àdhuc fa miracles! Per no desenganyar-vos d'aquest bon concepte no us rellegiré les irreverents estrofes en les quals es diu

"Diners fan bé, diners fan mal
diners fan l'home infernal
e fan-lo sant celestial,
segons que els usa",

entre altres consells no menys plens d'escepticisme. Però, en canvi us prego d'escoltar la fresca introducció de les "Cobles de la Divisió del regne de Mallorques". Us semblarà sentir una cançó popular.

COBLES DE LA DIVISIO DEL REGNE DE MALLORQUES - A. TURMEDA.

Després d'aquests dos casos excepcionals, n'hi hauria un altre, contemporani de Turmeda, que potser podria ésser citat: és el de Bernat Metge, que ultra el seu magnífic "Somni" ens ha deixat algunes obres en vers. La millor, el "Sermó", o "Llibre dels mals amonestaments", és de la mateixa corda que el "Franselm". Potser encara és més francament irreverent i els consells que hi dóna són més immorals. Però, ¡qué interessant és seguir, des de Turmeda fins a Carner i Sagarra, aquesta línia interrompuda de poesia satírica, especialment conreada en terres valencianes; i que troba, amb el Rector de Vallfogona i Serafí Pitarra les (seves) dues figures més populars i, malgrat les falles de tots dos, més representatives! Malgrat, però, aquestes brillants excepcions, la poesia catalana, als segles XIII i XIV segueix expressant-se en provençal. Quan Ramon Muntaner vol adreçar al rei Jaume II els consells que el seu seny polític i la seva experiència ~~política~~ de guerrer li dicten per a la campanya de Sardenya, ho fa amb un "sermó" monorrim en ~~xxxxxxx~~ la llengua forastera. I això que l'antic tresorer de la Gran Companyia Cata-

Tas-244(7)

lana és un dels més entusiastes defensors i propagandistes de la nostra parla! Les seves ponderacions sobre el nombre de persones que l'empren són prou conegudes. Més endavant, quan la jove reina Constança de Mallorca, germana de Pere el del Punyalet, endreça uns versos amorosos al seu marit, el malaurat Jaume III, els escriu en provençal, tot i ésser catalans autora i destinatari. Bé és veritat que aquesta muller enamorada abandonarà ben aviat el seu marit i es tornarà a casar molt de pressa, així que el darrer rei de Mallorca caurà vençut i escapçat, a la batalla de Lluchmajor.

El mateix Pere III, rei de les Cerimònies, en dirigir-se al seu fill Marti per dir-li com s'ha de dur a terme la cerimònia d'armar cavaller, ho fa en l'idioma foraster, i acaba amb aquella melangiosa confessió:

"D'amor no xant així com far solia
car trop me vei en anys avant empès"

¿Hi havia, com afirma Massó i Torrents, una poesia vulgar i popular que de sempre s'havia expressat en català? No en tenim rastre, però és possible. El cert és que el mateix rei del Punyalet, quan vol expressar el disgust que el seu Primogènit li ha donat amb el seu segon casament francès, li adreça una epístola en vers i en català, àdhuc diríeu amb un cert xaronisme, invocant "el valent de Sant Celoni", ~~que~~ Tanmateix, aquest "valent" no és pas cap pinxo de poble, sinó el famós Vilardell que havia matat, segons la llegenda, un drac espaventable, amb la seva espasa, propietat després de la casa reial barcelonina.

Recentment us contava la introducció dels Jocs Florals a Barcelona, després de la intensa intervenció dels poetes catalans en els de Tolosa. Un dels codificadors de la Gaia Ciència, En Lluís d'Averçó, que era el primer mantenidor dels Jocs de Barcelona, escrivia en el seu "Torsimany", que és un tractat de preceptiva poètica: "Jo no em servesc en la present obra, per dues raons, dels llenguatges que los trobadors en llurs obres se serveixen: la primera és com prosaicament lo present llibre jo pos, e en lo parlar prosaic no ha necessitat de servir-se dels llenguatges ja dits, per tal com

Tas-244(8)

no són diputats de servir-se sinó en obres compassades; l'altra raó és, que si jo em servia d'altre llenguatge sinó del català, que és mon llenguatge propri, he dubte que no em fos trobat a altracuidament, car pus jo són català no em dec servir d'altre llenguatge sinó del meu". Excel.lent afirmació, que és una de les bases del catalanisme, al costat de dues interessants confessions: que el català s'emprava exclusivament per a les obres en prosa, i que el provençal, no gaire entès ja pel poble, era la llengua emprada només per a la poesia.

Us podria parlar d'alguns poetes de l'època de Pere III i de Joan I que, tot i escriure encara en un idioma que provençaleja molt, donen ja cabuda en llurs obres a una majoria de mots i girs catalans: són Pere March, que serà el pare d'Auzias, Jaume March, cosí seu, el Vescomte de Rocaberti, Guillem de Masdovelles... Hauria de llegir-vos (-en) alguna poesia, almenys de Pere March, el millor de tots ells, ple d'un sentit moral i polític en els seus versos, o de Pau de Bellviure, del qual poques dades biogràfiques es tenen i només una poesia, "Dompna gentil, vós m'inculpats a tort", però que, segons Auzias March, es tornà foll (de tant estimar) la seva muller. Bé veieu, doncs, que el fet que els poetes d'aquella època parlessin tant d'amor no vol pas dir, com alguns malèvolament pretenen, que no s'ho prenguessin gens ni mica seriosament. Val més que fem un salt d'alguns anys i passem directament a un dels més alts poetes catalans de tots els temps, a Jordi de Sant Jordi, del qual només se sap que fou, en la primera meitat del segle XV, patge d'Alfons IV el Magnànim, havent estat fet presoner, a Nàpols, pel condottiere Sforza. Dels poemes que d'ell ens han arribat hi ha peces d'una gràcia satírica finíssima, com els seus "Enuigs". M'estimo més invitar-vos a escoltar aquests "Estramps" seus, que són una de les millors poesies (amoroses) que mai s'hagin escrit en llengua catalana. Estramps són, ja ho sabeu, versos assonantats. Alliberats del cascavell de la rima, fixeu-vos quina majestat assoleixen i com dringuen noblement!

ESTRAMPS, de JORDI DE SANT JORDI.

Tas-244 (9)

Després de Mossèn Jordi de Sant Jordi, cavaller, un altre nom s'imposa: el d'Auzias March, senyor de Beniarjó i de Pardines, de nissaga poètica que en ell troba el més alt exponent. La seva obra, admirada ja en vida seva, li donà admiradors i deixebles; ben aviat, gràcies a la invenció de la imprenta, fou estampada i traduïda al castellà. Producció poètica voluminosa, que arriba a 128 composicions, no prou estudiades encara, i entre les quals hi ha algunes de les coses més profundes que s'han dit mai, sobre l'amor i sobre la mort, en català. Escolteu-ne dues que, si no són les millors, tenen una força dramàtica i expressiva que, malgrat una certa obscuritat aparent, arriba directament al cor.

una poesia amorosa i una de mort-

AIXI COM CELL QUI DESITJA VIANDA — Auzias MARCH
COLGUEN LES GENTS AMB ALEGRIA FESTES — ,, ,,

Auzias March, ja ho sabeu tots, vivia a València a començos del Segle XV, en aquella alba enlluernada del Renaixement, mentre a Roma hi havia el primer papa català, Calixte III, de la família dels Borja, i mentre a Nàpols el rei Alfons el Magnànim, continuant potser a la insabuda la política mediterrània de Pere el gran i de Pere el del Punyalet, consolidava la desfeta definitiva del poder angevi a Itàlia. Mentrestant, sota la reina Maria regent del reialme, com sota Joan II, malgrat les guerres que marquen l'atzaros regnat del rei sense fe i la seva muller castellana Joana Enriquez, la poesia catalana, als Jocs Florals de Barcelona, anava agafant personalitat i caràcter. La llista de poetes que ens dóna Massó i Torrents dels que, segons ell, formen l'Escola Poètica Barcelonina és molt llarga. Alguns d'ells, alguns d'aquests poetes cavallers o menestrals del segle XV, són ben interessants i m'agradaria de donar-vos-en a conèixer les produccions: Francesc Ferrer, els Masdovelles, oncle i nebots, Lluís de Requesens, el notari ~~Rossfurt~~ Fogaçot i el no menys notari Antoni Vallmanya, Fra Rocaberti i Francesc Oliver... Però no acabaríem mai. N'he triat dos: Lluís de Vilarrasa, del qual ens queden unes gentils balades, i Pere Torroella, que és un bon poeta que presenta una especial característica: escrivia indiferentment en

Tar-244(10)

català i en castellà, amb la particularitat que quan ho feia en l'idioma foraster canviava àdhuc el cognom i signava "Pedro Torrellas". Escolteu, doncs, aquesta "Balada" de Lluís de Vilarrasa.

BALADA de Lluis de VILARRASA

I ara aquesta cançó, un xic conceptuosa, de Pere Torroella:

JO SÓ PARTIT E PARTINT ME PARTIA, de Pere Torroella.

Els deixebles i amics d'Auzias March, a València, aviat abandonen la llengua pairal pel castellà. El fenomen és degut al fet que, amb els Reis Catolics, el poder reial passa a terres castellanes. Només alguns poetes satírics i d'altres de religiosos mantenen el conreu de la poesia catalana. Joan Roiç de Corella és el més inspirat dels poetes religiosos de l'època. Però àdhuc quan tracta els temes amorosos, la seva poesia és inspirada i mereix d'ésser mantinguda en les antologies. ~~Escolteu~~ És una prova aquesta graciosa "Balada de la Garsa i la smerla".

BALADA DE LA GARSA I LA SMERLA - Joan ROIÇ DE CORELLA

Uns altres anys més. Joan Boscà, barceloní, s'ha fet famós per haver introduït en la poesia castellana les noves formes líriques de l'italià i àdhuc castellanitza, com Torroella, el seu cognom: és Juan Boscàn. Però aquest no escriu gens en català. Val a dir que potser ell, que és el primer poeta català que s'expressa exclusivament en l'idioma de Castella, amb en Manuel de Cabanyes que, en el segle XIX, serà el darrer que ho faci, són els dos únics que mereixen passar a les antologies castellanes. El desarrelament de l'esperit no és, en general, profitós per a ningú.

Vol dir això que la poesia catalana es veu totalment abandonada? No, ja que el segle XVII veu florir a Pere Serafí, amb la seva elegància una mica brèvola, sense l'empenta d'Auzias March ni de Jordi de Sant Jordi, i mostra ja la influència dels models forasters, però que ens deixa obres ben dignes de tenir en compte, com aquesta "Cançó", plena d'una inefable melodia verbal.

BELLA DE VOS SON AMOROS - Pere Serafi.

Tas-244(11)

I arribem als límits extrems de la decadència literària, amb aquells dos noms que tanquen, en la primera meitat del segle XVII, el registre de la poesia catalana. Un d'ells és Francesc Fontanella, tan bon patriota com poeta castellanitzat en el lèxic i en la forma, imitador barroer de Góngora i de Quevedo, que és el poeta oficial, pot dir-se, en els moments de la Guerra dels Segadors. No val la pena de ressuscitar, si no és com a curiositat, les obres d'aquest poeta. Però en canvi les de Francesc Vicenç Garcia, nat a Tortosa en 1582 i mort l'any 1623, tenen tota una altra importància, i ho comprendreu si us dic que aquest personatge és el que, sota el títol de Rector de Vallfogona, ha estat fet l'heroi de mil històries enginyoses o grolleres i el patró indiscutit de tot el xaronisme català. Es justa aquesta classificació? En tot cas és incompleta. Perquè en la més aviat curta vida de Francesc Vicenç Garcia, Rector de Vallfogona, la seva producció bastant copiosa conté poesies religioses, amoroses i filosòfiques d'un to ben seriós. Judiqueu-ne per aquesta mostra. Es un sonet que, amb el títol, ja paga: "A una hermosa dama de cabell negre que es pentinava en un terrat amb una pinta de marfil".

A UNA HERMOSA DAMA F. Vicenç GARCIA.

Però per què no us sentiu defraudats en la vostra apreciació tradicional del bon Rector, aquí teniu una composició humorística de la seva mà: es tracta d'un epitafi a la sepultura d'un gran bevedor, que morí de gota.

EPITAFI F. Vicenç GARCIA

Després d'aquests dos poetes, Fontanella i Garcia, la poesia catalana emmudeix. No siguem tan categòrics, però. Si els poetes catalans s'estimen més esmerçar-se en versos castellans sense suc ni bruc, la poesia catalana més autèntica segueix vivent: és la que flueix del poble i es conserva en els llavis dels pagesos i els pescadors, la poesia meravellosa de les cançons populars. Adhuc desprenent-la de les melodies que per nosaltres la fan irresistible, quina alta inspiració no revelen aquestes cançons anònimes, aquests romanços, que omplen els segles dissetè i divuitè!

Tas-244(12)

Triar-ne alguna ja és un problema. Les voldríeu citar totes, perquè llur força expressiva i llur sentiment fan de cada una d'elles una petita obra mestra, una tragèdia, un idil.li o una aventura singular. Escolteu-ne només dues. La primera, "La Mort de la Núvia", té per mi tota una pila d'encisos. No sabria explicar-vos-els, almenys en poques paraules. Val més que escolteu aquesta història d'un amor malaurat.

LA MORT DE LA NUVIA

L'altra és tant o més coneguda. Es un romanç inspirat en uns fets històrics. Molts catalans, en cantar el nostre himne nacional, amb la lletra moderna més aviat barroera que li ha estat donada, obliden, si és que la coneixen, la de la cançó popular de l'època. Poesia sense adjectius, però amb fets contundents que inflen la ira del poble; dramatisme de la terra petjada i escarnida, dels homes que es revolten. Escolteu "Els Segadors".

ELS SEGADORS

Després d'aquestes mostres de poesia popular, fem un salt al despatx solemne d'un banquer català establert a Madrid. Som al 1833. S'acosta el sant de Don Gaspar Remisa, i els seus dependents principals es conjuren per a desitjar-li les bones festes amb tot de poesies en diferentes llengües. Un dels dependents, català també, s'ofereix, mig per joc, a escriure ell una poesia en català. Sembla que en realitat, aquelles trobes que recitava a Madrid el dia de Sant Gaspar i que eren després publicades a la revista "El Vapor", eren producte d'una llarga elaboració. En realitat, es fa difícil veure-hi la improvisació, i en canvi no costa gens de comprovar el domini de la llengua clàssica que posseïa en Bonaventura Carles Aribau, patriarca de la nostra Renaixença literària, en escriure la que després fou anomenada "Oda a la Pàtria". Escolteu-ne un fragment.

ODA A LA PATRIA (fragment.) ARIBAU

Si l'Aribau donava la veu del redreçament de la "Morta Viva", com fou anomenada en els Jocs Florals, d'altres seguiren, més que ell mateix, el camí obert per les seves trobes a la pàtria. Cal esmentar, entremig d'una pila

Tay-244 (13)

de trobadors, flauviolers i tamborinaires, Joaquim Rubió i Ors, "lo gaiter del Llobregat", i tota la llarga corrua de venerables barons que feren renèixer de llurs cendres els Jocs Florals. Més d'un és digne de record. Manuel Milà i Fontanals, Marià Aguiló, Victor Balaguer, el valencià Teodor Llorente, el figuerenc Anicet de Pagès de Puig... He triat una cançó de Josep Lluís Pons i Gallarza per a representar-los tots. Pons i Gallarza era català del Principat, i vivia entre 1823 i 1894. Però la seva inspiració, sovint, com en aquesta poesia "Els tarongers de Soller", va cercar temes mallorquins.

ELS TARONGERS DE SOLLER - Pons i Gallarza.

Cal anar més endavant, i trobar els dos gegants de la poesia floralesca, que l'hauran de desbordar, emplenant l'un l'escena amb la seva fantasia i el seu temperament romàntic i generos, i l'altre retrobant els accents místics de Ramon Llull i l'empenta de les epopeies oblidades d'un Camoens o un Ariost. Angel Guimerà, del qual sembla que el centenari ha passat desapercebut, per un error de data, naixia l'any 1845 a Santa Cruz de Tenerife, de pare català i mare canària, i fins a bastant gran, més de deu anys, no anava a Catalunya ni aprenia un borrall de català. Tots sabem la llista gloriosa dels seus títols d'obres teatrals, traduïts la majoria a moltes llengües, i alguns duts al cinema i a l'escena lirica estrangera. Però molts hem oblidat les seves poesies, que no mereixen pas aquest desdeny en què se les tenia. Ben al contrari, per l'amplitud del vers i la riquesa de les imatges - riquesa un xic cantelluda, si voleu, però robusta,- la poesia de Guimerà mereix d'ésser recordada i reivindicada. Vegeu-ne, sinó, una prova amb "L'any mil", que és un dels poemes més ben construïts i més plàstics de la llengua catalana.

L'ANY MIL - Angel Guimerà.

L'altre gegant de la nostra poesia, que clourà avui aquesta breu excursio pel nostre Parnàs, a l'alba del segle XX, és, ja ho endevineu, Jacint

Tas-244 (14)

Verdaguer, l'autor de "L'Atlàntida", dels "Idil.lis i Cants Místics", de Canigó i de"Flors del Calvari", un dels casos podríem dir més miraculosos de la lírica moderna, ja que brolla, com un torrent, del si d'una muntanya i retroba de cop la puresa i la frescor de la llengua dels clàssics. Intuïtiu genial, Verdaguer és un líric excels, que si bé no abarca tots els aspectes de la poesia - l'amor d'home i dona, per exemple, fuig de la gamma dels seus temes, si no és que s'abstè voluntàriament d'envestir-lo, - és, de totes maneres, un dels cims més alts de la literatura catalana. Al llarg dels segles, la seva veu correspon a la de Ramon Llull i sap retrobar-ne el misticisme. Un misticisme, si voleu, poc deliqüescent, prosselitista, fins i tot pràctic, que sembla que és el que correspon al temperament català. Per això m'ha semblat fins a cert punt normal de situar entre aquestes dues monjoies de la nostra més alta poesia aquest panorama que avui he intentat de mostrar-vos-en. Escolteu, migrades mostres de la producció extensíssima de Verdaguer, un fragment de ~~[illegible]~~"L'Atlàntida", la "Balada de Mallorca", intermedi líric que contrasta, com un oasi, en mig de la pompa èpica del gran poema geològic.

BALADA DE MALLORCA - Jacint VERDAGUER

Per completar, dintre els límits d'aquesta conferència, la figura poètica de Mossèn Cinto, escolteu aquest breu poema, que concreta, em sembla, amb els seus mots tan plens de sòbria emoció, aquest aspecte tan català de la mística del poeta de Folgueroles.

L'HOSTAL MILLOR - Jacint VERDAGUER

La tasca que m'havia proposat era difícil. Ja ho sé. Dubto que me n'hagi sortit airós. Però confio haver-vos pogut donar, si no per les meves explicacions, pels textos que us han estat llegit per il.lustrar aquesta conversa, una imatge del que ha estat en el passat la nostra poesia. Despossetts de tot, bandejats del sol pairal, és, em penso, un noble i un legítim orgull el de convèncer-nos que, malgrat tot, ens queden encara tresors que ningú ni res no

Tas-244 (15)

ens podria llevar. Un d'aquests tresors, potser massa desconegut per a molts dels catalans, és la nostra poesia. Hom ha dit que Catalunya era, sobretot, terra de poetes i de pintors. D'altres han pogut dir, en canvi, que era terra de comerciants. Sigui el que sigui, el cert és que la nostra poesia lírica, nascuda en Ramon Llull i que, a través dels segles d'esplendor, dels de decadència i dels de renaixença, ha anat fruitant amb tanta ufana, és, senyores i senyors, digna d'ésser posada al costat de les dels pobles més cultivats del món. I era això el que us volia demostrar. Vosaltres direu si he reeixit.

Moltes gràcies.

Tas-244(16)

LLISTA DE POEMES RECITATS EN LA CONFERENCIA:

Ramon LLULL

"Cant de Ramon"
(fragments)
"Llibre d'Amic e Amat"
(fragments)

Anselm TURMEDA

Cobles per la divisio
del regne de Mallorques
(fragments)

JORDI DE SANT JORDI

Estramps

Auzias MARCH

Aixi com cell qui desitja vianda
Colguen les gents ab alegria festes

Pere TORROELLA

Canço.

Lluis de VILARRASA

Balada

Joan ROIÇ de CORELLA

La Balada de la Garça i la Smerla

Pere SERAFI

Bella de vos son amoros.

Vicenç GARCIA, rector de VALLFOGONA

A una dama que es pentinava
Epitafi

Cançons Populars

Els Segadors
La Mort de la Nuvia.

Bonaventura Carles ARIBAU

Oda a la Pàtria (fragments)

Josep Lluis PONS i GALLARZA
Els tarongers de Sollier
~~Verxexixhurranexdeixxigudina~~

Angel GUIMERA

L'any Mil

Jacint VERDAGUER

L'hostal millor
Balada de Mallorca.